

ТАҚРИЗИ

муассисай пешбар ба диссертацияи Алимов Иззатулло Зинатуллоевич дар мавзуи: «Синтез ва таҳқиқи ҳосилаҳои кислотаҳои холан бо бензоҷтиофен-1,1-диоксидҳо», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои химия аз руи ихтисоси 02.00.03- Химияи органикӣ.

Стероидҳо як синфи васеи пайвастаҳои органикӣ ба шумор рафта дар асоси молекулаи ин пайвастаҳо имрӯз дар ҷаҳон маводи дорувории зиёде мавриди истифода қарор дорад, vale ба ин нигоҳ накарда, сатҳи бемори дар ҷаҳон ҳамасола тибқи маълумотҳои Созмони умумиҷаҳони тандурустӣ зиёд мегардад, ин нишондод водор менамояд, ки дар риштаи химияи органикӣ ҳусусан химияи стероидҳо пайвастаҳои нав синтез карда шавад, то ин ки дар асоси ин пайсатаҳои нав маводи табобати барои беморони гуногуни системаи гепатобилиари ва роҳҳои талҳагузар, зиддиилтиҳоӣ ба даст оварда шавад. Дар байнин шоҳаҳои химияи органикӣ пайвастаҳои гетросиклӣ як аз бахши қалони химияи органикӣ ба ҳисоб меравад. Гуфтан мумкин аст, ки 3 α , 7 α -дигидрокси-, 3 α , 7 β -дигидрокси-5 β -кислотаи холан дар таркиби бисёр аз маводи доруворие, ки барои табобати бемориҳои ҷигар ва роҳҳои заҳраравон пешбинӣ шудаанд (асосан ҳамчун доруҳои литолитикий истифода мешаванд).

Аз ҳисоби гурӯҳҳои фаъоли кислотаҳои холан, ки аз гурӯҳҳои карбоксилӣ ва гидроксилӣ иборат мебошанд, метавонем дар асоси ин гурӯҳҳои фаъол пайвастаҳои нави синтетикиро ба даст овард, ки метавон ҳамчун маводи дорувори ва пайвастаҳои зиддивирусӣ дар тибби муосир истифода бурд.

Бинобар ин мақсади асосии таҳқиқот ин синтези пайвастаҳои кислотаҳои холан бо 1,1-диоксид бензоҷтиофен-3хлор-2-карбоксил, 2-амино-1,3,4-тиадизолил-5-S-(3-бензоҷтиофен-1,1-диоксид)-3 α ,7 β -дигидрокси, 6-хлор-2-метил-бензоҷтиофен-1,1-диоксидҳо ва омӯзиши ҳосиятҳои биологии онҳо.

Барои ноил шудан ба мақсад дар кори диссертационӣ ҳалли вазифаҳои зерин пешбини шудааст: омӯзиши реаксияи ҳосилшавии эфирҳои кислота холан ҳамчун моддаи аввали; синтези намакҳои натригии кислотаи холан дар ҳамчун моддаи аввали; омӯзиши рафтори эфирҳои кислотаи холан дар реаксияи 1,1-диоксид бензоҷтиофен-3хлор-2-карбоксил; омӯзиши рафтори эфирҳои кислотаи холан дар реаксияи 2-амино-1,3,4-тиадизолил-5-S-(3-бензоҷтиофен-1,1-диоксид); омӯзиши рафтори эфирҳои кислотаи холан дар реаксияи 6-хлор-2-метил-бензоҷтиофен-1,1-диоксид-6-хлор-2-метил-бензоҷтио-

тиофен-1,1-диоксид; омӯзиши алоқамандии сохти пайвастаҳои синтезшуда ва бъазе қомпонентҳои аз растаниҳои шифобаҳаш ҷудокардашуда бо мақсади дарёфти роҳҳои дар амал татбиқ намудан он.

Навғонии илмии диссертатсия. Дар он диде мешавад, ки: аввалин маротиба шароитҳои оптимальии методи синтези эфирҳои мураккаби кислотаҳои холан бо истифода аз спиртҳои гуногун дарёфт карда шуд; Рафтори эфирҳои 1,1-диоксид бензо/в/тиофен-3хлор-2-карбоксил, 1,1-диоксид бензо/в/тиофен-3хлор-2-карбоксил таввасути реаксияҳои химияви омӯхта шудааст. Шароити оптимальии синтези 2-амино -1,3,4-тиадизолил-5-S-(3-бензо/в/тиофен-1,1-диоксид) кислотаҳои холан, бо мақсади омӯзиши рафтори мувофиқ дар реаксияҳои ҷойивазкуни нуклеофилӣ бо хлорангидҳои кислотаҳои гуногун дарёфт карда шуда, нишон дода шудааст, ки баромади 2-амино -1,3,4-тиадизолил-5-S-(3-бензо/в/тиофен-1,1-диоксид) кислотаҳои олий зиёд мешавад. Омӯзиши заҳрнокии шадиди пайвастаҳои синтезшуда дар муқоиса бо маҷмаагиёҳи Саразм.

Аҳамияти илмӣ-амалии таҳқиқ бар он асос меёбад, ки дар диссертатсия: як қатор эфирҳои дар таҳқиқоти мазкур синтезшуда ҳамчун намуна барои синтези ҳосилаҳои нави 1,1-диоксид бензо/в/тиофен-3хлор-2-карбоксил, 2-амино-1,3,4-тиадизолил-5-S-(3-бензо/в/тиофен-1,1-диоксид)-3 α ,7 β -дигидрокси, 6-хлор-2-метил-бензо/в/тиофен-1,1-диоксидҳо истифода шудаанд.

Ҳосилаҳои кислотаҳои холан бо 1,1-диоксид бензо/в/тиофен-3хлор-2-карбоксил, 2-амино -1,3,4-тиадизолил-5-S-(3-бензо/в/тиофен-1,1-диоксид)-3 α ,7 β -дигидрокси, 6-хлор-2-метил-бензо/в/тиофен-1,1-диоксидҳо ҳосилшуда заҳрнокии паст ва нисбат ба парвардаҳои стафилококҳо, нокардияҳо, пастереллаҳо, коринебактерияҳо, ки аз штамҳои сахрои ҷудо карда шудаанд, фаъолнокии васеи зиддимикробӣ нишон медиҳанд.

Арзиии амалии таҳқиқот аз он бармеояд, ки натиҷаҳои бадастомада дар раванди таълим дар кафедраи химияи органикии факултети химияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ҳангоми хондани курсҳои маҳсус, ичрои корҳои курсӣ, дипломӣ ва таҳқиқотӣ татбиқ гардида, донишҷӯён, магистрантон ва унвонҷӯён натиҷаҳои кори мазкурро мавриди истифода қарор дода метавонанд.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз 140 саҳифаи чопи компьютерӣ иборат буда, аз муқаддима ва 4 боб, шарҳи адабиёт, қисми таҷрибавӣ, шарҳи натиҷаҳои таҷрибавӣ, хулосаҳои асосии кор, шумораи манбаъҳои истифодашуда, ки 190 номгӯйро дар бар мегирад, иборат аст. Диссертатсия аз 9 расм, 30 нақша ва 12 ҷадвал иборат аст.

Дар муқаддима - муҳимијати мавзуи диссертатсия, дараҷаи омӯзиши он, объект, предмети таҳқиқот ва ҳадафу вазифаҳо асоснок карда шуда, мақсади кор, масъалаҳои он ва мушкилотҳои таҳқиқот оварда шудааст. Инчунин навоварии кори илмӣ ва аҳамияти амалии натиҷаҳо, мавқеъҳои дифоъшаванди инъикос гардида, конференсияҳои илмие, ки дар онҳо маводи диссертатсия баррасӣ ва ташхис шудааст, номбар гардидааст.

Дар боби аввал (шарҳи адабиёт). Иттилоот ва таҳлили адабиёти мавҷуда оид ба мавзуи диссертатсия оварда шуда, хосиятҳои химиявии

стероидҳои хосилаҳои бензо|в|тиофена-1,1-диоксидҳо ва эфирҳои мураккаби кислотаҳои холан маълумот дарҷ ёфтааст. Илова бар ин соҳаҳои дар амал истифодабарии стероидҳои хосилаҳои бензо|в|тиофена-1,1-диоксидҳо нишон дода шудааст. Муайян карда шудааст, ки иттилоот оид ба синтез ва омӯзиши реаксияи боҳамтасиркуни стероидҳои хосилаҳои бензо|в|тиофена-1,1-диоксидҳо бо эфирҳои мураккаби кислотаҳои холан, инчунин таҳқиқи хосиятҳои физикӣ-химиявӣ ва биологии онҳо вучуд надорад. Дар асоси таҳлили адабиёти илмӣ хулоса бароварда шуда, интихоби мавзуи диссертатсия асоснок карда шудааст.

Боби дуюм қисми эксперименталий буда, методи синтези якқатор ҳосилаҳои бензо|в|тиофена-1,1-диоксидҳо: стероидҳои хосилаҳои бензо|в|тиофена-1,1-диоксидҳо бо кислотаҳои холан мавриди омӯзиш қарор гирифта, ҳосилаҳои нави онҳо синтез карда шуданд. Муқаррар карда шудааст, ки раванди синтез дар муҳити ҳалқунандаи 1,4-диоксан, равон гузашта, дар ин шароитҳо баромади 64-96%-и маҳсули мақсаднокро ба даст овардан мояссар мегардад. Соҳт, таркиб ва тозагии онҳо бо усули таҳлили элементӣ, спектрҳои ИС, Массавӣ, РМЯ ва хромотографияи маҳинқабат тасдиқ карда шуда, мавриди омӯзиш қарор гирифта шуданд.

Боби сеюм муҳокими натиҷаҳои илмӣ буда, тарзи таҳқиқ ва синтези эфирҳои мураккаби кислотаи холан аз ҳисоби гурӯҳи карбооксилии онҳо амалӣ карда шудааст. Соҳт, таркиб ва тозагии онҳо бо усули таҳлили элементӣ, спектрҳои ИС, Массавӣ, РМЯ ва хромотографияи гази-моеъгӣ тасдиқ карда шуда, мавриди омӯзиш қарор гирифта шудааст.

Муҳакиқ таъкид менамояд, ки сабитҳои физикӣ-химиявии моддаҳои ҳосилкардашуда, ҳамчун маводи маълумотӣ ба ҳисоб мераванд ва барои мутахассисоне, ки ба синтези пайвастҳои фаъоли биологӣ машғуланд, инчунин дар раванди таълим ҳангоми хондани лексия аз химии органикӣ, биоорганикӣ ва курсҳои маҳсус аз манфиат холӣ набуда, донишҷӯён ва унвонҷӯён натиҷаҳои кори мазкурро мавриди истифода қарор дода метавонанд.

Дар хулосаи диссертатсия зимни таҳқиқ ва омӯзиши реаксияи боҳамтасиркуни ҳосилаҳои кислотаҳои холан бо бензо|в|тиофена-1,1-диоксидҳо аз тарафи довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ натиҷаҳои басо арзишманди илмию амалӣ ба таври муҳтасар дар 5 банд ва 3 пешниҳод возеху мушахҳас оварда шудааст.

Дар баробари комёбиҳои арзишманди илмӣ дар диссертатсия баъзе нуктаҳои баҳснок ва тавсиявӣ ба мушоҳида мерасад, аз ҷумла:

1. Муаллифи ҳангоми иҷроиши кори мазкур усулҳои зиёдро истифода намудааст, вале дар автореферати кори диссертационӣ оид ба усулҳои кори мазкур маълумоти кам пешниҳод намудааст.

2. Ҳангоми синтез оид ба моддаҳои аввала маълумот хело кам оварда шудааст.

3. Механизми гузариши реаксияҳои мазкур ба таври возех дар кори диссертационӣ ва автореферат нишон дода нашудааст.

4. Дар баъзе саҳифаҳои диссертатсия ва автореферат ғалатҳои имлӣ ва услубӣ ба назар мерасанд, ки дар оянда барои ислоҳи онҳо муаллифи кордиқати чиддӣ дижад.

Ниҳоят дар охир ҳаминро таъкид карданием, ки камбудиҳои дар боло зикршуда ҷузъӣ ва тавсиявӣ буда, ба ҳеч ваҳҳ қиммати кори илмиро паст намекунанд.

Диссертатсия Алимов Иззатулло Зинатуллоевич дар мавзуи: «Синтез ва таҳқики ҳосилаҳои кислотаҳои холан бо бензо[тиофен-1,1-диоксидҳо]», бо мазмуну муҳтаво, масъалагузорӣ, муҳокимарониҳои муфассал ва хулоса барориҳои амиқу дақиқ диссертатсия комили илмӣ ва таҳқиқоти пурра анҷомёфта буда, мазмуни он бо муҳтавои дар автореферати диссертатсия оварда шуда мувофиқат менамояд. Мақолаҳои илмии чопнамудаи муҳаққиқ мазмун ва мӯҳтавои асосии диссертатсияро инъикос меқунад. Диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон комилан ҷавобгӯ мебошад.

Аз ин рӯ, муаллифи диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои химия аз руи иҳтиноси 02.00.03- Химияи органикӣ сазовор аст.

Тақриз дар ҷаласаи гайринавбатии васеи факултети табиӣ-риёзӣ ва технологияи муосири Донишгоҳи давлатии Данғара дар таърихи «3» 11 соли 2023, суратмаҷлиси № 4 баъд аз муҳокима ва тасдиқ мураттаб гардид.

Раиси ҷаласа:

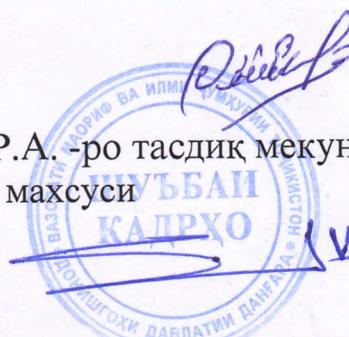
Декани факултети табиӣ-риёзӣ
ва технологияи муосири
Донишгоҳи давлатии Данғара
номзади илмҳои техникӣ, и.в., дотсент:

Фирӯзи С.Д.

Эксперт:

Номзади илмҳои химия,
дотсенти факултети табиӣ-риёзӣ
ва технологияи муосири
Донишгоҳи давлатии Данғара

Олимов Р.А.

Тоирзода С.Т.

Маълумот дар бораи муассиса:

Донишгоҳи давлатии Данғара. Нишонӣ: 735320, вилояти Ҳатлон, ш-ки Данғара, кӯчаи Марказӣ 25, Тел.: (+992) 900-23-15-73, E-mail: olimovr1976@mail.ru, Web site: www.dsutj.tj

«03» 11 соли 2023